

N:o 4.

Ank. till Riksd. kansli den 19 mars 1909, kl. 10 f. m.

Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande (n:o 2) i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen i fråga om åtgärder för folkuppfostringsväsendets utveckling i mera praktisk riktning.

Till utskottet har hänvisats en af herr *Lorentz Petersson* väckt motion, n:o 9, hvori motionären hemställer, att Riksdagen med godkännande af de allmänna grunder för folkuppfostringsväsendets utveckling, som motionären framställt, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för en sådan utveckling.

Motionären meddelar, att hans motion i hufvudsak öfverensstämmer med en af biskop N. Lövgren vid senaste kyrkomöte väckt motion, som ej föranledde någon åtgärd från kyrkomötets sida, enär den ansågs ej falla inom kyrkomötets befogenhet.

Motionens motivering.

I motiveringen påpekar motionären hemmets betydelse för det uppväxande släktet och vikten af att både för stat och kyrka söka skapa gynnsamma villkor för hemlifvets utveckling i god riktning, och detta icke minst i syfte att bereda föräldrarne möjlighet att väl fullgöra sina uppfostringsplikter. Folkskolan skall vara och har ock i många afseenden härvidlag varit en hjälp för hemmen. Att emellertid, säger motionären, hjälpen varit behäftad med brister, har man skäl att

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 8 Saml. 2 Afd. 1 Band. 4 Häft. (N:o 4.) 1

misstänka af den allt högljuddare klagan öfver dåliga hem och förvildad ungdom. Man bör därför undersöka om icke på vissa punkter en förändring af vårt skolväsen är af nöden. Motionären, som anser det möjligt, att betydande brister förefinnas i *planen och sättet för undervisningen i folkskolan* lämnar emellertid detta åsido och vill i stället undersöka, om icke i *skolans organisation förekomma felgrepp*, som inverka menligt såväl på hemlifvet som på barnens uppfostran. Felet ligger däri att folkskolan, som ej bör vara en institution för sig utan en hjälpinstitution åt hemmen i deras sträfvan att uppfostra de unga, under en period, från det 7:de till det 13:de året, tager barnens tid och intresse alltför starkt i anspråk, medan den därefter, och det i de så viktiga brytningsåren, skjuter dem helt och hållet ifrån sig. Hemmet får under barnens skolålder alltför litet inflytande på deras uppfostran. Folkskolebarnen böra fostras icke blott till förmåga att i lifvet bruka sina själskrafter utan äfven till håg och duglighet för kroppsarbete, och uppfostran till kroppsarbete går genom kroppsarbete. Kroppslig och andlig utveckling böra gå jämsides med hvarandra. Och denna parallellitet lärer äfven böra utsträckas till fostran för det andliga och kroppsliga *arbetet* i detta ords inskränktare mening.

Motionären framhåller hemarbetets stora fostrande betydelse för barnet och påpekar, att det måste betraktas som menligt för utvecklingen att under den långa skoltiden i så hög grad lägga beslag på barnen för skolan, att just ingen tid blir öfrig för hemarbetet.

Den skadligaste följden af att hemmet under skoltiden tränges alldeles i bakgrunden anser motionären vara, att föräldrar och barn komma bort från sin af själfva naturen gifna ställning till hvarandra, att föräldrarnas uppfostringsenergi därigenom slappas, att barnen lösöras i sitt inre från förnimmelse af beroende under föräldramyndigheten. Härigenom uppkommer mellan föräldrar och barn en sig med åren alltmera vidgande klyfta.

Men äfven skolan lider enligt motionärens åsikt under dessa förhållanden. Härom yttrar sig motionären sålunda: »Barnen tröttna på det ihållande, ensidiga skolarbetet, de tröttna mot dagens slut, mot veckans slut och mot terminernas slut. För läraren blir det en pinsam ansträngning att hålla uppmärksamheten vaken hos en mängd trötta barn. Ett fäkt och jäkt blir det att stoppa in så rikhaltigt kunskapsförråd som möjligt under de få skolåren. Vid tretton års ålder eller ännu tidigare skola ju barnen hafva inhämtat alla de kunskaper, som kunna anses hafva större värde för deras följande lif. Mycket måste därför läggas ned hos dem, som vida öfvergår deras

intresse och fattningsgäfvä. Däraf skadas deras intellektuella utveckling. De börja till slut känna leda vid all den osmälta andliga föda, som de nödgas intaga. Och den bristande håg för boklig bildning, som man ofta iakttagit hos den folkskolebildade allmänheten, torde ofta i detta förhållande hafva sin tillräckliga förklaringsgrund.»

Såsom svar på frågan hvad som är att göra för att råda bot för dessa missförhållanden anför motionären: »Inskränk skolarbetet under de skolår, som här äro i fråga, inskränk det så, att föräldrar och barn få tid för hvarandra, att barnen få tid för arbete i hemmen och att de i skolan förmå med friskt sinne följa undervisningen. Afsöndra ock ur lärokurserna allt stoff, som på barnets hithörande utvecklingsstadium i det hela måste blifva osmält minneskram.

Svårare ställer sig problemet, då det gäller huru långt inskränkningen bör gå och på hvad sätt den bör ske. Skall den stanna vid tre fjärdedelar, två tredjedelar eller vid hälften af den nu föreskrifna normaltiden? Skall begränsningen hufvudsakligen afse lärotimmarne per dag, dagarne per vecka eller veckorna per år? Hvilken olikhet bör iakttagas mellan land och stad, mellan jordbruks- och industri-distrikt, mellan trakter med glesare och tätare befolkning? Allt detta är frågor, som endast kunna besvaras efter en omfattande sakkunnig utredning.

Redan nu anser jag mig böra betona, att de föreslagna inskränkningarna icke afse att pressa ned den allmänna bildningsnivån. Afsikten med denna motion är tvärtom att gifva en ansats till att höja folkbildningen, att göra den gedignare, mera harmonisk och mera praktisk. Inskränkning på ett håll skulle motsvaras af en ännu mera betydande utvidgning på ett annat.»

Motionären bemöter vidare den viktigaste invändning, som torde göras mot hans förslag, nämligen huruvida det kan antagas, att föräldrarne mera allmänt skola förstå att på ett ändamålsenligt sätt utnyttja barnens fritid i uppfostrande syfte eller huruvida det icke är betydligt tryggare att, såsom nu sker, öfverlåta barnens utbildning åt skolade uppfostrare. Skolans pedagogiska arbete behöfver utfyllas af föräldrarnes fostringsverk. Föräldrakärleken har ett fint väderkorn att träffa det rätta vid barnens behandling. Uppfostringsarbetet i hemmet kan te sig ganska regellöst och ometodiskt, men ingenting förmår ersätta de välgörande impulser, som under det förtroliga samlifvet i hemmet afsiktligt eller omedvetet meddelas från föräldrarna till barnen.

Det andra missgreppet, som motionären anser vidlåder vårt folkskoleväsen är att skolan alltför tidigt släpper barnen och särskildt icke stödjer hemmen i deras fostran under de viktiga brytningsåren efter slutad skoltid, hvilket förhållande ofta medför ödesdigra följder för barnen. Föräldrar och barn ha under den trägna skoltiden blifvit i sitt inre främmande för hvarandra, barnen vilja ej mera böja sig för föräldramyndigheten. De unga lämnas att tidigt gå sina egna vägar, som alltför ofta ej bära åt rätt håll.

Motionären anför vidare: »Äfven från synpunkten af kunskapers bibringande är den nuvarande ordningen mycket förfelad. Icke nog med att mycket osmält kunskapsstoff måste nedläggas i de alltför utvecklade barnens minne; mycket måste ock eftersättas, som skulle vara af oberäkneligt värde för de ungas framtid. De flesta folkskolebarn öfvergå till näringarna. Många visa sig därvid håglösa; de flesta kunna åtminstone icke lägga sin själ in i sitt arbete, enär de icke fått någon nyckel till dess begripande. Helt annorlunda skulle det vara, om de i början af sin arbetstid genom lämplig undervisning blefve orienterade inom sin verksamhetssfär: de blifvande jordbrukarne inom sitt fält, de olika industriarbetarne hvar inom sitt fält. Intresset blir mera vaket, när man kan arbeta icke blott med sina armar utan äfven med sitt förstånd.

Det torde sålunda få anses alldeles nödvändigt, att skolan utsträcker sin verksamhet utöfver de nuvarande skolåren. En begynnelse därtill har ju skett genom den s. k. fortsättningskolan. I den riktningen bör man gå vidare och på samma gång ställa hvarje ny kurs i lefvande sammanhang med de föregående. Fortsättningskurserna borde blifva både en, två, tre och fyra och i afseende på tidslängden fortgå i fallande skala. De kunde icke blifva likformiga öfver hela landet. I städer och andra större samhällen skulle de kanske ordnas bäst som aftonskolor, på landsbygden som dagskolor några veckor i följd; ämnena måste något växla efter olika orters behof o. s. v. Före anordningen måste gå en sakkunnig utredning, som endast genom Kungl. Maj:ts försorg kan åstadkommas.»

Motionären framhåller vidare, att i fortsättningskurserna borde ingå ej uteslutande »praktiska» ämnen. De ungas syn bör blifva fäst äfven på ideella mål. Man får ej förglömma vikten af ungdomens religiöst-sedliga tillvaratagande och lyftning.

Beträffande frågan, huruvida fortsättningskurserna böra blifva obligatoriska anför motionären: »Min mening är, att de böra blifva obligatoriska, och att, om saken bedrifves med hofsamhet, man skall

lyckas att bringa den därhän. Naturligtvis måste möjlighet gifvas till undantag och vederbörande skolmyndigheter erhålla rätt att under särskilda förhållanden medgifva dispens. Till en början skulle nog förslag om den obligatoriska undervisningens utsträckning röna motstånd, och man kan icke tänka på att vinna mer än ett år i sänder. Om emellertid kurserna skötas väl och visa sig blifva till gagn, så kommer den bättre delen af ungdomen att af sig själf besöka dem, och då lär det icke fela, att man omsider i ungdomsskyddets intresse söker utvidga deras gagneliga verkningar, så vidt möjligt är, till alla.»

Motionären anser, att förslaget ej bör falla på kostnadsfrågan, enär denna bör blifva lindrig nog. Nya skolhus blifva knappast erforderliga. Den inskränkning i undervisningen, som är föreslagen för de sex första skolåren, torde medföra en sådan lättnad i lärarepersonalens arbete, att nya årskurser kunna i stället öfvertagas. Om också något högre anslag skulle komma att krävas än för de nuvarande fortsättningsskolorna, böra dock enligt motionärens mening de ekonomiska krafven under inga förhållanden blifva afskräckande.

Ej heller bör det möta oöfvervinneliga svårigheter att jämka tiden för den fortsatta undervisningen efter arbetsgifvarnas önsknings.

Vid hushållningssällskapens ombuds möte under år 1908 väckte grefve Gilbert Hamilton en motion, som i viss mån är likartad med herr Lorentz Peterssons häröfvan refererade.

*Utskottets
yttrande.*

I denna motion framhölls, att vårt land måste söka bättre tillvarataga landets naturliga tillgångar, och att för detta ändamål behöfdes mera praktisk utbildning på alla områden. Den formella bildningen hade för stort rum i folkskolan. De unga böra tidigare inriktas för det blifvande praktiska lefnadskallet. En förbättrad folkbildning i praktisk riktning vore vårt lands viktigaste lifsfråga. Staten borde se till, att de unge redan under uppväxtåren bibragtes ökad yrkeskunskap, ökad yrkesintresse, ökad arbetslust. Detta borde ske hufvudsakligen inom öfverbyggnaderna på folkskolan: fortsättningsskolan, högre folkskolan, folkhögskolan och yrkesskolan. Fortsättningsskolan borde blifva obligatorisk och lämpas efter de lokala förhållandenas behof. I jordbruksbygder borde fortsättningsskolan sålunda lägga hufvudvikten på bibringande af kunskap i och intresse för jordbruksyrket, i industriorter på den där förhärskande industien, i städerna på handel, handverk och industri. Där svårigheter uppstode att göra fortsättningsskolan obligatorisk, borde staten kunna lämna understöd.

Hänsyn borde i första rummet tagas till att jordbruket är landets modernäring och att man därför borde genom ökad kunskap och energi i jordbruksyrket söka höja jordens afkastning.

Något program för *folkbildningsväsendets omorganisation i praktisk riktning* vore ej uppgjort, men detta borde göras, så att det blefve system i det hela.

Hushållningssällskapens ombuds möte biföll grefve Gilbert Hamiltons motion och beslöt ingå till Kungl. Maj:t med hemställen, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke med det snaraste må genomföras en fullständig omorganisation i praktisk riktning af hela vårt folkbildningsväsen, både folkskolan, fortsättningskolan, högre folkskolan, folkhögskolan och de särskilda yrkesskolorna, så att det hela blefve satt i ett system, hvilket bibringade på hvarje utvecklingsstadium det därför och med hänsyn till lokala förhållanden bäst lämpade mått och slag af praktiska kunskaper och färdigheter.

På grund af denna hemställan beslöt Kungl. Maj:t den 12 januari 1909 att anmoda den s. k. seminariekommittén att afgifva yttrande angående den väckta frågan om en omorganisation i praktisk riktning af vårt folkbildningsväsen samt inkomma med förslag till de åtgärder, som kommittén i berörda afseende kan finna erforderliga. Samtidigt förordnade Kungl. Maj:t ytterligare tre ledamöter i nämnda kommitté.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet ofvannämnda dag säger departementschefen bland annat: »Den fråga, som sålunda blifvit väckt af hushållningssällskapens ombud, är utan tvifvel af synnerlig vikt för vårt land. Det lär icke kunna förnekås, att vår folkbildning för närvarande är för litet inriktad för att fostra ungdomen för det blifvande lefnadskallet. Helt naturligt är det, att de, som först gáfvo impulsen till vår folkskoleutbildning, funno det framför allt vara angeläget, att barnen i folkskolorna kommo i åtnjutande af de första grunderna för all bildning, och det är äfven naturligt, att man sedermera byggt vidare i denna riktning och sökt gifva folkskolebarnen allt högre och högre mått af kunskap. Det är emellertid fara värdt, att man därvid kommit att förbise vikten af att de unga jämväl erhålla utbildning för sin blifvande verksamhet ute i lifvet. Såsom redan anförts, har denna del af utbildningen blifvit i hög grad uppmärksammas flerstädes utomlands, och det är förvisso icke för tidigt, att densamma äfven hos oss vinner beaktande.»

I sammanhang härmed torde böra påpekas, att kommittén för ordnande af den lägre landtbruksundervisningen i sitt den 12 december 1908 ingifna betänkande (sid. 157—160) äfven berört den föreliggande frågan.

Kommittén yttrar härom bland annat:

»Kommittén har dock ej vid sitt arbete kunnat frånse betydelsen af att landsbygdens ungdom redan vid tidigare år bibringas någon kännedom om de allmänna förutsättningarna för ett rätt bedrivande af landtmannayrket, så att därigenom hågen må riktas åt detta yrke, och har det för kommittén framstått såsom ett önskemål, att redan undervisningen i folkskolan måtte få en sådan planläggning och bedrivas på ett sådant sätt, att densamma blefve ägnad att hos landsbygdens ungdom väcka och bibehålla intresset för landtbruket.

Att såsom i flera länder redan äger rum, på folkskolans arbetsprogram upptaga undervisning i jordbrukslära och husdjursskötsel torde visserligen hos oss med vår korta folkskolekurs icke kunna ifrågasättas, men synes emellertid en dylik åtgärd böra tagas allvarligt i öfvervägande för våra fortsättningsskolor och för de å landsbygden förlagda högre folkskolorna, därest en omorganisation af dessa skolformer kommer att äga rum.

Af större betydelse synes det kommittén vara, om undervisningen i naturlära vid folkskolorna på landet komme att bedrivas i en mera praktisk riktning, än hittills varit fallet, och att vid denna undervisning komme att läggas särskild vikt vid de delar af läroämnet, som för den blifvande utöfvaren af landtmannayrket måste anses hafva den största betydelsen. Men för att detta skall blifva möjligt erfordras dels att läroböckerna i berörda ämne utarbetas enligt andra grunder än hittills följts och dels att lärarutbildningen anordnas på ett sådant sätt, att folkskolans lärare komma att äga de nödiga förutsättningarna för att vid sin undervisning kunna hos lärjungarna väcka och bibehålla intresse för landtmannanäringen och hvad med den äger sammanhang.»

Kommittén behandlar äfven frågan om anordnande af kommunala aftonskolekurser i landthushållning för landsbygdens ungdom, sedan denna avslutat sin folkskolekurs. Kommittén har emellertid ej framlagt något positivt förslag i denna fråga, hvilket däremot en af dess ledamöter herr C. Rydberg i en betänkandet bifogad reservation gjort.

Såsom af det anförda framgår, har den af motioären framlagda frågan om vidtagande af åtgärder för folkuppfostringsväsendets utveckling i mera praktisk riktning varit föremål för öfverläggningar inom vida kretsar och äfven blifvit beaktad af Kungl. Maj:t.

Det kan ju ej heller förnekas, att denna fråga är af en djupt ingripande betydelse för hela vårt land. Ingen torde kunna under-skatta vikten af att våra barn bibringas en så god och grundlig

undervisning, som förhållandena det tillåta. Ty det är på upplysningens väg, som vi måste söka lyfta vårt folk upp på ett högre plan både moraliskt och ekonomiskt. Härom torde alla vara eniga. Men det är om sättet härför och om vägarna, hvilka skola föra till målet, som meningarna äro och börjat blifva alltmera delade.

Såvidt utskottet kunnat finna, synas åsikterna vara ganska eniga därom att *folkskoleundervisningen* bör *anordnas* i *mera praktisk riktning*. Men däremot har man enligt utskottets mening ej fastslagit eller närmare klargjort, hvad man i detta fall menar med »*praktisk*». Folkskolans närmaste målsmän synas mena, att krafvet på folkskoleundervisningens omläggande i praktisk riktning visserligen ej kan afvisas, men att det bör uppfyllas på det sätt och i den mån, som barnanaturen anvisar och medgifver. »Praktisk» i ordets mera begränsade mening d. v. s. omedelbart syftande på den blifvande lefnadsverksamheten kan, synes det, enligt deras mening undervisningen icke blifva såsom allmänt grundläggande men väl såsom *fortsatt* undervisning.

De många utanför skolverksamheten stående personer, som yrka på folkskoleundervisningens omläggande i mera praktisk riktning, hålla före, att den kända satsen: »vi lära icke för skolan utan för lifvet» skall tillämpas strängare än som nu sker. De mena, att organisationen och uundervisningen vid våra folkskolor äro inriktade för mycket med tanke på skolan och för litet med hänsyn till barnens kommande lif. De påstå, i likhet med motionären, att mycket osmält kunskapsstoff nedlägges i de alltför outvecklade barnens minne och att mycket eftersättes, som skulle vara af oberäkneligt värde för de ungas framtid.

De anse, att speciellt de barn, som under de föreskrifna sex skolåren hvarje söckendag under åtta månader om året erhålla undervisning, böra kunna under sin skoltid få sig meddelad en tillräckligt grundläggande bildning, grundläggande icke blott i allmän bemärkelse utan äfven mera omedelbart för deras kommande lif, för deras fortsatta utbildning för det blifvanda lifskallet.

Och det kan, enligt utskottets mening, ej förnekas, att icke folkskoleundervisningen både kan och bör långt mera än som hittills skett och sker, omläggas just i den riktning, som de utanför skolverksamheten stående med goda skäl och med allt större kraft påyrka, och detta utan att man skall behöfva eftersätta något på skolmännens fordran, att man bör söka anordna undervisningen efter moderna pedagogiska principer.

Motionären, som tydligen utgått från förhållandena inom sådana skoldistrikt, där s. k. heltidsläsande skolor förekomma d. v. s. skolor, där hvarje barn erhåller undervisning hvarje söckendag under omkring åtta månader af året, anser på af honom anförda skäl, att skolarbetet under de föreskrifna skolåren borde inskränkas, detta för att mera tid skulle erhållas för hemmen att äfven deltaga i barnens uppfostran och att så småningom lära dem och vänja dem vid kroppsarbete. Men då han sätter som mål ej att sänka utan att höja folkbildningsnivån, tänker han sig, att efter de nu föreskrifna skolårens slut fortsättningskurser, olika i tidslängd, antal och anordning för olika orter men hufvudsakligen ordnade med hänsyn till barnens blifvande praktiska livsverksamhet, skulle i stället införas. Och dessa kurser borde och kunde enligt motionärens åsikt så småningom göras obligatoriska.

Man skulle ju också kunna tänka sig, att man ökade skoltiden med ett eller två år, men att man samtidigt afprutade något på önskemålet att få alla folkskolor till s. k. heltidsläsande, under det att man på samma gång sträfvade till att få det sammanlagda antalet undervisningsdagar lika med det antal, som under de nu föreskrifna sex skolåren uppnås vid s. k. heltidsläsande folkskolor. Härigenom skulle man helt visst uppnå bättre resultat och vinna större möjlighet att omlägga folkskoleundervisningen i mera »praktisk» riktning, ordet »praktisk» härvidlag taget i båda härofvän antydda riktningar.

Men klart är att, vare sig man vill slå in på någon af här påpekade eller andra vägar, en grundlig och allsidig undersökning och utredning måste verkställas, i all synnerhet då man betänker, att blott omkring halfva antalet folkskolor för närvarande äro s. k. heltidsläsande, att förhållandena, möjligheterna och den ekonomiska bärkraften äro så olika på olika orter inom vårt vidsträckta, delvis glest befolkade land.

Men det är ej blott *folkskoleundervisningen*, som motionären och många med honom vilja ha omlagd i mera praktisk riktning, utan fastmera hela *folkbildningsväsendet*. Alla torde vara ense därom, att långt mera än hvad som nu göres måste göras för att i rätt riktning leda, fostra och bilda de unge under de för dem så farliga brytningsåren, sedan de lämnat folkskolan. Med allt skäl klagas öfver att ungdomen under denna tid i allmänhet lämnas vind för våg, och följderna häraf framträda med all tydlighet dagligdags.

De nuvarande s. k. öfverbyggnaderna på folkskolan, nämligen folkskolans högre afdelning, fortsättningsskolan, högre folkskolan och

folkhögskolan synas nämligen ej göra tillfyllest. Beträffande folkskolans högre afdelning fanns 1905 en folkskolans 5:e klass på 17 platser, bland dem 15 städer, en 6:e klass i 6 städer och en 7:e klass i 2 städer. Under nämnda år funnos 1,837 statsunderstödda fortsättningsskolor, i hvilka undervisning meddelades under 180 timmar. Till jämförelse må nämnas att folkskolornas antal samma år var 5,676. Högre folkskolor funnos samtidigt till ett antal af 20, däraf 9 i Skåne, med ett sammanlagdt lärjungeantal af 583. Antalet skolpliktiga barn var nämnda år 849,747.

Af de anförda siffrorna torde med all tydlighet framgå, att det egentligen är de s. k. fortsättningsskolorna, som skulle ha någon större betydelse för den stora mängden barn, som slutat folkskolan.

Därföre bör man, synes det utskottet, söka sträfva efter att öka antalet af dessa skolor, öka undervisningstiden vid dem, söka bereda ungdomen under öfvergångsåren efter slutad folkskolekurs möjlighet att under mera än ett år genomgå fortsättningskurser, systematiskt anordnade och uppbyggda på hvarandra så att de hvar för sig bilda ett led i den fortsatta utbildningen men till hvarandra stå i ett organiskt sammanhang. Dessa fortsättningsskolor böra så nära som möjligt ansluta sig till de i praktisk riktning omorganiserade folkskolorna, vare sig att de anordnas, i likhet med hvad nu är fallet, såsom öfverbyggnader på folkskolan eller att skoltiden ökas till att omfatta mera än sex år, men lästidens längd år efter år minskas, så att de unge så småningom få mera tid att vid sidan af skolundervisningen deltaga i, lära sig och vänja sig vid kroppsarbete. På så sätt skulle teori och praktik kunna gå hand i hand i sträfvan att fostra och utbilda de unge för deras blifvande verksamhet i lifvet. En hel del af det svårsmälta lärostoff, som nu vid alltför unga år instoppas i de ungas hjärnor, men som, sedan en mängd däraf blifvit utgallrad, bör meddelas dem, skulle vid en senare ålder med långt större lätthet och med betydligt bättre resultat kunna bibringas ungdomen.

Genom omläggning af folkbildningsväsendet i här ofvan antydd riktning skulle folkskolorna eller fortsättningsskolorna kunna för barnen under de sista skolåren så småningom blifva förberedande yrkesskolor för att, allteftersom förhållandena det tillåte, öfvergå till yrkesskolor.

Men klart är, att man, om man härvidlag vill vinna målet, måste kasta öfver bord den af oss svenskar vid all undervisning så ifrigt eftersträfvade uniformiteten. Man måste taga hänsyn till olika orters olika ekonomiska bärkraft, till de olika förhållandena i stad och på land, till de olika bildningsbehofven på olika orter. Man måste, då man vill fostra barnen med tanke på deras blifvande lifsverksamhet,

långt mera än hvad hittills skett taga hänsyn just till denna, ha blicken riktad på näringarna på den ort, där skolan är belägen.

Vid omläggning af folkbildningsväsendet bör man ock noga beakta, att det öfvervägande antalet skolor äro förlagda till landsbygden. Så t. ex. funnos 1905 ej mindre än 12,548 folk- och småskolor å landsbygden, men blott 1,170 i städerna, däraf 239 i Stockholm. Därföre bör ock vid denna frågas bedömande allvarligt tagas i öfvervägande, det uttalande, som kommittén för ordnandet af den lägre landtbruksundervisningen härom afgifvit och som härofvan blifvit refererad. Likaså torde de resultat, till hvilka man kommit flerstädes i utlandet i fråga om folkbildningsväsendets ordnande i praktisk riktning, kunna tjäna till god ledning äfven i vårt land. Utarbetande af lämpliga läro- och läseböcker, speciellt för fortsättningsskolorna och för själfstudium för den mognare ungdomen med tanke på de unges blifvande lifsverksamhet, torde vara icke blott önskvärdt utan äfven af behovet högeligen påkalladt.

En fråga, som vid utredningen af hithörande förhållanden, enligt utskottets mening, äfven bör noga tagas i öfvervägande, är utbildningen af folkskollärarne äfven för de praktiska fortsättningsskolorna och möjligheten att anskaffa andra lämpliga lärare för dessa fortsättningsskolor på sådana platser, där folkskollärarne ej anses därför lämpliga eller där förhållandena kräfva mera speciellt utbildade lärare.

Utskottet anser sig ej kunna på den föreliggande frågans nuvarande outredda stadium yttra sig om huruvida fortsättningsskolorna böra göras obligatoriska eller ej. Under vissa förutsättningar och på vissa villkor skulle man ju kunna tänka sig, att de kunde göras obligatoriska. I ett skoldistrikt skulle folkskolan och fortsättningsskolan kunna sammanflätas, såsom utskottet här ofvan antydt, med ökning af skolårens antal men med gradvis skeende minskning af läsårets längd. I så fall blefve ju fortsättningsskolan på sätt och vis obligatorisk. I ett annat skoldistrikt skulle förhållandena kanske lämpligare medgifva, att barnen, sedan de afslutat den där befintliga folkskolan, finge genomgå en eller möjligen två obligatoriska fortsättningskurser under kortare eller längre tid för att sedermera få frivilligt bevista en eller annan till den eller de förra sig anslutande, mera specialiserad fortsättningskurs eller yrkeskola. I ett tredje skoldistrikt kunna förhållandena vara sådana, att man äfven med bästa vilja ej kan anordna lämpliga fortsättningskurser, ja, att man ej ens kan bereda barnen åtta månaders undervisning under sex år. På en ort skulle man kunna finna det mera lämpligt eller från ekonomisk synpunkt möjligt att behålla den s. k. halftids-

läsningen i ena eller andra formen men anordna en eller flera obligatoriska eller frivilliga fortsättningskurser, afpassade just för den ortens ungdom o. s. v.

Hvad kostnadsfrågan beträffar kan utskottet helt naturligt ej göra något uttalande. Klart är att man härvidlag måste taga hänsyn till de olika skoldistriktens olika ekonomiska bärkraft, äfven om, såsom utskottet anser lämpligt och nödigt, staten i viss grad måste träda hjälpande och stödjande emellan. Man kan med skäl säga, att det ligger mycket sanning i ett påstående sådant som detta: vårt land har ej råd att underlåta att söka bibringa det uppväxande släktet en för dess blifvande verksamhet i lifvet så god och grundlig utbildning som möjligt.

På grund af hvad utskottet sålunda anfört får utskottet med föranledande af motionen hemställa,

att Första Kammaren för sin del ville besluta att Riksdagen i skrifvelse till Kungl Maj:t anhåller, att vid den utredning angående folkbildningsväsendets utveckling i praktisk riktning, hvilken Kungl. Maj:t redan föranstaltat, och vid vidtagande af de åtgärder, hvartill denna utredning kan föranleda, hänsyn måtte tagas till de synpunkter, som häröfvan blifvit framhållna.

Stockholm den 18 mars 1909.

På utskottets vägnar:

JULIUS JUHLIN.